

Intézkedések. Az anyag feldolgozása egy összefoglalóban a szakmai vezetőség számára.

Vasile Lupșă, hadnagy

ACNSAS, fond Informativ, dos. 3010, vol. 1, 58. f. Géppel írt román nyelvű jelentés magyar fordítása.

11.

AZ RMP Magyar Autonóm Tartományi Pártkollégium³⁶³ jelentése a Belügyminisztérium Tartományi Igazgatóságában történt visszaélések kivizsgálásáról

Marosvásárhely, 1956. április 30.

A jelentésből kiderült: nincs kedvező hangulat az alulról jövő bírálatoknak. Kovács Mihály³⁶⁴ parancsnok elfojtja a bírálatot, és üldözi a hiányosságait bíráló alkalmazottakat. Nem értékeli következetesen a dolgozók munkáját, egyeseket érdemtelenül részesít előnyben, másokat lebecsül, holott jó eredményeket érnek el a munkában. Arra is törekszik, hogy a túlkapasokról és a népi törvényesség megszegéséről ne tájékoztassa a tartományi pártbizottságot. A Pártkollégium a tartományi pártbizottság elsőtitkárával, titkárával és az Adminisztratív Osztály főnökével együtt végzett vizsgálatai nyomán a következőket állapította meg:

Az utóbbi években a BM tartományi Igazgatóságán pozitív eredményeket értek el: leleplezték a Székelyudvarhely járásban tevékenykedő terrorista bandát,³⁶⁵ felszámoltak egyes felforgató szervezeteket, és letartóztattak több szökésben levő egyént. A BM dolgozói politikai és szakmai felkészítésében is eredményesek voltak. Az elért eredmények mellett, a BM tartományi Igazgatósága tevékenységében több hiányosság van, amelyek a munka rovására mennek és amelyek miatt az alkalmazottaknak véleménye rossz a vezetőségről. A hiányosságoknak, amelyek Kovács Mihály parancsnok elvtárstól származnak, rossz hatással vannak az intézmény többi dolgozójára. A bírálat elfojtása Kovács Mihály elvtársnál abban nyilvánult meg, hogy több ülésen megszakította a felszólaló elvtársakat, ezzel megzavarta őket abban, hogy elmondják véleményüket, ez megtörtént Anton Constantinnal, Réthi Alberttel és másokkal. Egy másik vetülete ennek, hogy megharagszik azokra az elvtársakra, akik rámutatnak a hiányosságaira, ahogy Molnár Sándorral, Ioan Cerceával és másokkal megtörtént. Emellett fenyegetéshez és megfélemlítéshez folyamodott, ez Ileana Legianuval, Ioan Mocanuval, Ioan

363 *Colegiul de Partid.* A KV mellett működő Ellenőrző Bizottság (*Comisia de Control*) tartományi szintű megfelelője.

364 Kovács Mihály állambiztonsági tiszt, 1952–1961 között a MAT, majd a Maros-Magyar Autonóm Tartomány állambiztonsági szervek parancsnoka. Feltehetően ugyanarról a személyről van szó, aki a tordai Securitate főnökeként 1949–1950-ben tíz, a kollektivizáció ellen fellázadt földműves kivégzésére adott parancsot. Oprea: *Banalitatea*, i. m. 212-213. p.

365 Az 1949-ben felszámolt ún. „Hegedüs-csoport”.

Matei-jel, Vlad Corneával és másokkal fordult elő. Vagy olyan kijelentése is volt, amit a Sepsiszentgyörgy járási Securitatén mondott egyszer, hogy „Aki vele kötözködik, az rosszul jár, mert az ő keze mindenhova elér.” Ezek a megengedhetetlen módszerek és az a magatartás – egy felelősségteljes munkával megbízott elvtársnál – azt eredményezte, hogy az alárendelt dolgozóknak nem volt bátorságuk bírálni a vezetőség hibáit. Ez a barátságtalan magatartás rossz hatással volt egyes ügyosztályvezetőkre is, mint Vlad Cornea, Cozma József, Horváth Gyula és mások, akik méltánytalanul viselkedtek az alárendeltekkel szemben (a nyilatkozatokból lásd az 1, 2, 40–48, 55–85, 91, 92, 94, 95, 99, 100, 121–123, 131. oldalakat³⁶⁶). A bírálat elfojtása abban is megnyilvánult, hogy adminisztratív intézkedéseket fogadosítottak olyan alkalmazottak ellen, akik bírálták a vezetőség hibáit, mint Fodor György, Szövérfi Gáspár, Ioan Sandu, Adler Lőrincz és mások, akiket áthelyeztek vagy eltávolítottak a BM-ből. A kritika elfojtásának egy másik esete, hogy 1954-ben karikatúrát tettek ki a falújságba, amelyben Kovács Mihályt bírálták, mert tiltott területen halászott. Miután meglátta a rajzot, odament az alapszervezeti titkár elvtárhoz és a szerkesztőségi elvtársakhoz, és tudtukra adta, hogy helytelen a karikatúra megjelentetése, ezután ők levették (a nyilatkozatok 3-6, 68, 85, 87, 131, 134, 95, 100, 121, 122, 131–133 oldalai).

Azt is megállapítottuk, hogy nincs elvszerű együttműködés az intézmény, a káderosztály és az alapszervezet büroja között, emiatt hiányosságok vannak a kihelyezésnél, előléptetésnél, illetve a díjazásnál. Hasonlóképpen ezen hiányosság miatt a BM-ben még mindig vannak olyan káderek, akik nem felelnek meg a politikai megbízhatóság kritériumának: például Lőte László százados³⁶⁷ felesége gyógyszerár-tulajdonos volt. Kapcsolatban volt a horthysta rendőrség ügynökeivel, és [Lőte] kifecsegi a feleségének a Securitate munkájának részleteit, az 1952-es pénzreformkor nagy összegeket adott másoknak, hogy azok [helyette] beváltsák. Mihai Ispas a Parasztpárt tagja volt, és vasgárdista rokonai vannak. Friedmann Sándor századosról vannak olyan, még nem ellenőrzött információk, miszerint 1936-ban a csendőrségnél teljesítette a katonai szolgálatot, és Temesváron részt vett munkásellenes akciókban. Emilian Sîrbunak pedig több ellenséges magatartású rokona van, és még nem ellenőrzött információk szerint 1944-ben részt vett Szárazajtán a magyar lakosság bántalmazásában.³⁶⁸

Habár a Káderosztály javasolta a BM-ből való eltávolítását, és a minisztérium Káderigazgatósága 1955-ben ilyen irányú parancsot adott, mégis Kovács Mihály szolgálatban tartja azzal az indoklással, hogy szakmailag megfelel.

Hasonlóképpen az együttműködés hiánya miatt Kovács Mihály egyeztetés nélkül és méltánytalanul egyes alkalmazottakat kitüntetett, másokat önkényesen eltávo-

366 A vizsgálati anyagot tartalmazó iratcsomót nem találtuk.

367 Lőte László ismert volt brutalitása miatt: a tévesítés első hullámának során 1949. augusztus 9-én Nyáradszeredán részt vett Kacsó István kuláknak minősített gazda kivégzésében, majd családjának deportálásában a mai Constanța megyébe. Oprea: *Banalitatea*, i. m. 127. p.

368 Ez nem szakította meg Sîrbu kARRIERÉT, aki a hatvanas évek végén a Maros megyei belügyi szervek egyik vezetője volt.

lított a munkából, mint például Ileana Pintea (telefonkezelőt), akit a Munka Törvénykönyve és a polgári alkalmazottak munkavégzését előíró szabályzat előírásaival ellentétes módon bocsátották el. Vlad Corneát kitüntették, hogy aztán Kovács Mihály elvtárs munkaképtelen személyként jellemezze – valóban gyenge munkaképességű. Bakó Lászlót, Lőte Lászlót és Papsai Pált érdemtelenül díjazták. Megérdemelten díjazták Ioan Opreát, Mihai Galeát és Darvas Józsefet, akik több szökevényt³⁶⁹ azonosítottak, és az ő hozzájárulásukkal sikerült elfogni őket. Több elvtárs vallomásából kiderült, hogy a díjazási szempont nem mindig a teljesítmény, hanem egyes alkalmazottak valótlan tájékoztatása alapján történt, amelyeket Kovács Mihály nem ellenőrzött, ami elégedetlenséghez, és a munkakedv lefékezéséhez vezet (a 37, 88, 89, 93, 98 verso, 102,103, 110, 111, 112, 117, 123, 135, 152, 154 oldalak).

Az is megállapítható, hogy a BM vezetése érzéketlen azokkal a dolgozókkal szemben, akik munkavégzés közben betegeznek meg, lásd Szegedi Béla esetét, aki 1–2 hónap betegszabadságot töltött, mégis Kovács Mihály elvtárs arra utasította, hogy távolítsák el az állásából azzal az ürüggyel, hogy „lógós”. Viorel Moşneag azzal az ürüggyel távolították el a munkahelyéről, hogy gyenge teljesítményű, holott valójában megbetegedett. Kovács Mihály elvtárs, noha tudta, hogy helytelen kitüntetni Lőte Lászlót, Ioan Mogos (akinek az apja a Siguranța besúgója volt) és másokat, mégis ilyen irányú utasításokat adott (a nyilatkozatok 111, 112, 113 oldalai).

1955 nyarán Kovács Mihály parancsot adott, hogy a BM bocsásson rendelkezésére egy lakást. A probléma elintézésével Budai Sándor és Kozma József elvtársakat bízták meg. Miután Gheorghe Cisteanu lakását megfelelőnek találták, intézkedtek az eltávolításáról, anélkül, hogy tiszteletben tartották volna a népi törvényességet. Gheorghe Cisteanu a tartományi pártbizottsághoz fordult segítségért, de amikor kilépett a pártbizottság székházából Budai Sándor már várta, és gépkocsival a Securitate-ra vitte, ahol Cozma József teljesítette a Kovács Mihály által adott parancsot, és elrendelte a letartóztatását. Az intézkedéstől Gheorghe Cisteanu felesége által keltett botrány miatt álltak el.

Megjegyezzük, hogy Kovács Mihály elvtárs már 1952-ben ki akarta cserélni a lakását a Gheorghe Cisteanuéra, aki nem fogadta el az ajánlatot, mert nem nyújtottak megfelelő cserelakást. [Kovács Mihály] úgy vélte, itt a megfelelő alkalom [a lakás megszerzésére], mivel az intézmény érdekéről volt szó, és így a fennebb leírt módszerhez folyamodott ahelyett, hogy más megoldási lehetőségeket keresett volna. Hasonló jellegű megengedhetetlen, a népi törvényességet megsértő módszereket más polgárokkal szemben is alkalmaztak: például 1954-ben Kovács Mihály elvtárs elküldte javítani halász-szerszámait az *Encsel Mór*³⁷⁰ üzemben dolgozó Török nevű munkáshoz, és mivel az nem javította meg a kitűzött időre, azzal fenyegette, hogy felfüggeszti a fegyverviselési- és halászenszengedélyét. Ugyancsak 1954-ben Kovács Mihályt Szabó Károly, az Erdészeti Tröszt igazgatója rajtakapta,

369 Románul *fugari*, az állambiztonsági zsargon így nevezte a hegyekben rejtőzködő ellenállócsoportokat.

370 1952-ben Marosvásárhelyen létesített üzem.

amint egy tiltott helyen halászott, és amikor figyelmeztette, hogy ott tilos halászni, valami ürügynél fogva [Kovács] két napig vizsgálati fogságban tartatta, minden jogalap nélkül.³⁷¹

Még mindig megfigyelhető a felsőbb szervek ellenőrzései előtt a dolgok megszépítésére irányuló törekvés. Így 1955 tavaszán Kovács Mihály elvtárs arról értesült, hogy Alexandru Drăghici belügyminiszter-elvtárs³⁷² kiszáll a Csík járási belügyi szerveket ellenőrizni, [ezért] megelőző éjszakán brigádot küldött – amelynek Vlad Cornea is tagja volt, hogy tegyék rendbe a dolgokat – a szükséges anyagokkal kiegészített és összekötött iratcsomók stb. Egy másik esetben, amikor Moszkovits Károlyt³⁷³ Bukarestbe küldték fel a BM-hez, egyebek mellett azt is feladatul kapta, hogy érdeklődjön meg, mikor érkezik a Minisztériumtól az ellenőrző testület, hogy ne legyenek meglepetéseik (a vallomások 8, 9, 3–38, 89, 90, 97, 98, 104, 115, 116, 118, 119, 128, 136, 138) oldalai.

A fenti hiányosságokhoz hozzájárult a harcra kész szellem hiánya az alapszervezetnél, annak titkárnál, Horváth Gyulánál, a Városi [párt]Bizottságnál és a tartományi pártbizottságnál, illetve a tartományi pártbizottság Adminisztratív Osztályánál, amely nem nyújtott kellő segítséget az alapszervezetnek, hogy határozottan állást foglaljon ezen módszerek, és ezen magatartás ellen. Máskülönből Horváth Gyula alkalmatlan erre a tisztségre, mert meghunyászkodó és nincs megfelelő szakmai képzettsége. Amikor számonkérték Kovács Mihálytól a BM működésében tapasztalható hiányosságokat, és az ő személyes hibáit, nem volt pártszerű álláspontja, megpróbálta másokra hárítani a hibát, kibébiteni a hiányosságokat és a felelősséget azzal kapcsolatban, hogy nem intézkedett idejében. Utólag beismerte, hogy a várható büntetéstől tartott. Említésre méltó, hogy a Kovács Mihály elvtárral való beszélgetés és az utólag lefolytatott vizsgálat hatására a fent említett hiányosságokat fokozatosan kiküszöbölték, és pedigr:

- A csoportmunka javult, a vezetőség, az alapszervezet büroja és a Káderosztály megtárgyalják az előléptetéseket. Javulás érezhető a Káderosztály munkájának függetlenségét illetően, amely teljeskörűen végzi az állomány ellenőrzését. Az alapszervezeti gyűléseken jobban ösztönzik az alulról jövő bírálatot. Nagyobb hangsúlyt fektetnek a BM dolgozók szakmai felkészültségére. A BM munkájának folyamatos javítására a következőket javasoljuk:

- Az észlelt hiányosságokat gyűlésen dolgozzák fel, amelyen vegyenek részt az alparancsnokok, a tartományi osztályvezetők, a járási főnökök, majd egy közgyűlésen a tartományi BM teljes alapszervezete. Ezekre a gyűlésekre hívjanak meg egy elvtársat a BM Káderigazgatóságáról, Bukarestből (mert gazdag dokumentációval rendelkezik a népi törvényesség megszegéséről).

371 A Magyar Autonóm Tartományi pártbizottság irattárában ennél súlyosabb eset is fordult elő: 1957 februárjában eltávolították a pártból a már letartóztatásban lévő Szász Gyula belügyi tisztet, akit a Katonai Törvényszék 5 év fegyházra ítélt, mivel egy falusi kiszállás alkalmával egy tíz éves lányt erőszakolt meg. (ANDJM, fond 1134, dosar 173/1957, f. 44).

372 Elírás: 1955-ben Drăghici nem belügyminiszter, hanem állambiztonsági miniszter volt. Az államapparátus azonban őt, és nem Ștefan Pavel belügyminisztert tartotta a belügyi szervek valódi irányítójának.

373 Moszkovits Károlyról lásd a 95. sz. iratot.

– Intézkedjenek, hogy 4-5 hónap múlva ellenőrizzék le, és fokozatosan távolítsák el a BM-ből a politikailag megbízhatatlan kádereket. Vizsgálják ki, és ha szükségesnek bizonyul, cserélik le a következő ügyosztályvezetőket: Vlad Cornea, Ioan Cercea és Cozma József. Mivel bebizonyosodott, hogy Horváth Gyula, az alapszervezet titkára sem felel meg tisztségében, intézkedjenek a leváltásáról.

– A tartományi pártbizottság büroja adjon megbízást a tartományi pártbizottság Adminisztratív Osztályának: segítse az alapszervezetet, hogy javítsák a tevékenységüket és fokozzák harcrakészségüket, és figyelemmel kövesse, vajon a tartományi BM leküzdí-e a tevékenységében jelentkező fogyatékoságokat. Két hónap múlva ellenőrizzék, hogy zajlik a munka a BM keretében, és ha azt tapasztalják, hogy Kovács Mihály tevékenysége és viselkedése nem javult a párt elvárásainak megfelelően, intézkedjenek a leváltásáról. A fentiekért Kovács Mihályt büntessék nyilvános megrovással, és ezt vezessék be káderlapjába is.

Arhivele Naționale Direcția Județeană Mureș (ANDJM), fond 1134 (Comitetul Regional al PCR Mureș 1950–1968), dosar 144/1956, 65–70. f. Géppel írt román nyelvű jelentés magyar fordítása.

12.

Az RMP Magyar Autonóm Tartományi pártbizottság rendkívüli ülésének jegyzőkönyve (részlet)

Marosvásárhely, 1956. május 10.

Jelenlévők: Csupor Lajos³⁷⁴, Ioan Badioc³⁷⁵, Jakab István, Vargancsik István³⁷⁶, Bugyi Pál³⁷⁷, György Ambrus, Kiss Albert, Alexandru Rațiu³⁷⁸ elvtársak – a [tartományi párt]bizottság tagjai, Kovács Mihály a tartományi [párt]bizottság póttagja, König József a [tartományi párt]Kollégium elnöke, és Naftalia Ciuchină, a tartományi Pártbizottság Adminisztratív Osztályának elnöke.

³⁷⁴ Csupor Lajos (1911–1985), kommunista politikus. Marosvásárhelyen született egy szabó családban. A harmincas években a szakszervezet tagja, ellenséges tevékenység miatt többször letartóztatták, és a börtönben megismerkedett Gheorghiu-Dej későbbi első titkárral is. 1944 decemberében lépett be hivatalosan a Kommunista Pártba. 1944–1948 között a következő funkciókat töltötte be: 1944. október–1945. január: a szakszervezeti tanács tartományi (székelyföldi) titkára; 1945. január–május: a párt tartományi Politikai Bizottságának tagja és a szakszervezeti munka felelőse; 1945. május–1946. április: a marosvásárhelyi városi rendőrség vezetője; 1946. április–november: a tömegszervezeti osztály tartományi instruktora; 1946. november–1947. április: a Magyar Népi Szövetség Kolozs tartományi vezetőségének választási kampányfelelőse Háromszék megyében; 1947. április–1948. március: Maros megyei szakszervezeti felelős; 1948. március–november: Maros megyei káderfelelős. 1948–1949-ben Bukarestbe küldték az egyéves magyar nyelvű pártiskolába. 1951–1952-ben a Brassó (Sztálin) tartományi párttitkára, 1952–1960 között a Magyar Autonóm Tartomány, 1960 decemberétől 1961 augusztusáig a Maros-Magyar Autonóm Tartomány első titkára volt. Országos szerepet is kapott: 1955–1969 között KB-tag, 1952–1969 között nemzetgyűlési képviselő volt.

³⁷⁵ Ioan Badioc, 1956-ban a Magyar Autonóm Tartomány pártbizottságának titkársági tagja.

³⁷⁶ Vargancsik István, 1956-ban a Magyar Autonóm Tartomány pártbizottságának titkársági tagja.

³⁷⁷ Bugyi Pál (1919–?), kommunista politikus, 1952–1958 között a Magyar Autonóm Tartományi Néptanács Végreható Bizottságának elnöke.

³⁷⁸ Alexandru Rațiu (1913–?), 1952-től a Magyar Autonóm Tartományban megjelenő egyetlen román nyelvű lap, a hetente háromszor megjelenő *Steaua Roșie*-nek volt a főszerkesztője.